

ISSN 3030-3370

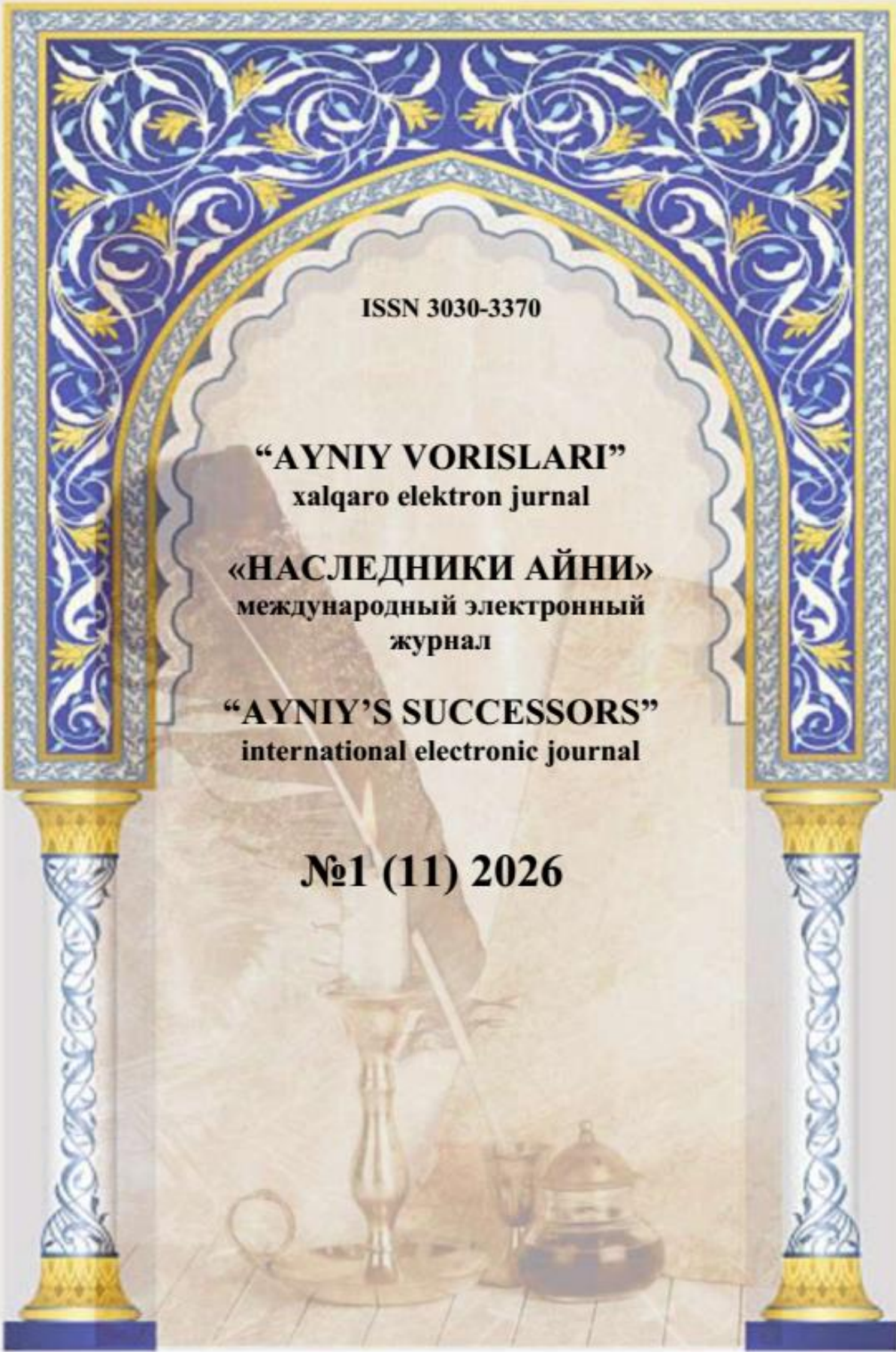
№ 1 (11) 2026

AYNIY VORISLARI

XALQARO ELEKTRON JURNAL
INTERNATIONAL ELECTRONIC JOURNAL

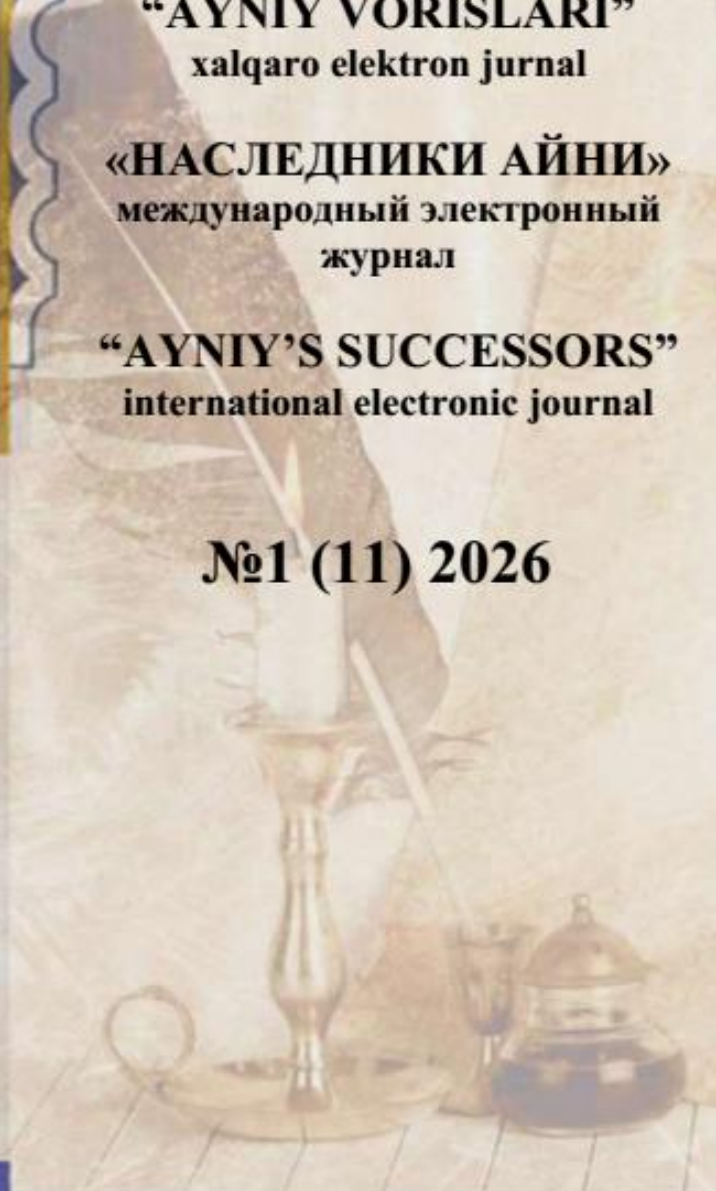
ISSN 3030-3370

“AYNIY VORISLARI”
xalqaro elektron jurnal

«НАСЛЕДНИКИ АЙНИ»
международный электронный
журнал

“AYNIY’S SUCCESSORS”
international electronic journal

№1 (11) 2026

Jurnal 2024-yildan boshlab filologiya fanlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasining №072250 raqamli guvohnomasi asosida dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo'lgan zaruriy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

TAHRIR HAY'ATI:

Bosh muharrir: OBIDJON XAMIDOV, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (O'zbekiston)

Bosh muharrir o'rinbosari: DILRABO QUVVATOVA, filologiya fanlari doktori (DSc), professor (O'zbekiston)

Mas'ul kotib: NAFOSAT O'ROQOVA, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent (O'zbekiston)

IBODULLA MIRZAYEV,
filologiya fanlari doktori,
professor (O'zbekiston)

JUMAQUL HAMROH,
filologiya fanlari doktori,
professor (O'zbekiston)

DARMONOY O'RAYEVA,
filologiya fanlari doktori,
professor (O'zbekiston)

NURBOY JABBOROV,
filologiya fanlari doktori,
professor (O'zbekiston)

NURALI NUROV,
filologiya fanlari doktori,
professor (Tojikiston)

SALIMA MIRZAYEVA,
filologiya fanlari doktori,
professor (O'zbekiston)

SHAVKAT HASANOV,
filologiya fanlari doktori,
professor (O'zbekiston)

NURETTIN DEMIR,
Pr. Dok. (Turkiya)

ALFIYA YUSUPOVA,
filologiya fanlari doktori
(DSc), professor (Rossiya)

FUNDA TOPRAK,
Pr. Dok. (Turkiya)

NIZOMIDDIN MURODIY,
filologiya fanlari doktori,
professor (Tojikiston)

OLAF GUENTHER,
Filologiya fanlari doktori,
Leypsig universiteti
(Germaniya)

ALBINA HAAS,
MA., Myunster universiteti
Germanistika instituti dotsenti
(Germaniya)

SHOIRA AXMEDOVA,
filologiya fanlari doktori,
professor (O'zbekiston)

**MEHRINISO
ABUZALOVA,**
filologiya fanlari doktori
(DSc), professor
(O'zbekiston)

DILSHOD RAJABOV,
filologiya fanlari doktori
(DSc), professor
(O'zbekiston)

**HUSNIDDIN
ESHONQULOV,**
filologiya fanlari doktori
(DSc), professor
(O'zbekiston)

MA'RIFAT RAJABOVA,
filologiya fanlari doktori
(DSc), professor
(O'zbekiston)

**QAHRAMON
TO'XSANOV,**
filologiya fanlari doktori
(DSc), professor
(O'zbekiston)

**ZUBAYDULLO
RASULOV,**
filologiya fanlari doktori
(DSc), professor
(O'zbekiston)

MAQSUD ASADOV,
filologiya fanlari doktori
(DSc), professor
(O'zbekiston)

**BAXTIYOR
FAYZULLOYEV,**
filologiya fanlari nomzodi,
dotsent (Tojikiston)

MUNDARIJA

№	Familiya I.Sh.	Mavzu	Bet
SADRIDDIN AYNII HAYOTI VA IJODIGA DOIR TADQIQOTLAR			
1	<i>Muxammedova Xulkar Eliboyevna</i>	Sharlotta Bronte va Sadridin Aynii ijodida maktab tasviri	6
FOLKLORSHUNOSLIK VA ADABIYOTSHUNOSLIK MASALALARI			
2	<i>Ураева Дарина Саидхмедовна, Юсупова Азифа Шахматовна</i>	Шахобиддин Маржоний Бухорода	9
3	<i>Almaz Ulvi Binnatova</i>	Klassik irstadqiqatçisi, tarcüman Erqas Açilov	14
4	<i>Rajabova Ma'rifat Baqoyevna, Sayliyeva Muyassar G'olib qiz</i>	Ahmad Yassaviy hikmatlaridagi diniy obrazlarning badiiy talqini	21
5	<i>Bobokalonov Ramazon Rajabovich</i>	Xoja Ismat Buxoriy haqida yangi ma'lumot	26
6	<i>Amonov Shermuxammad Normuratovich</i>	Ahmad Tabiiy ruboiylari	31
7	<i>Закриваев Фаиз Насруллаевич, Рўзиев Яраш Болороевич</i>	Диалектик материализм ва тилишunoslik metodologiyasi	37
8	<i>Safarova Hilola Oxunjanovna, To'xsanov Qahramon Rahiboyevich</i>	Zamonaviy o'zbek she'riyatida tabiat va inson uyg'unligi talqini	46
9	<i>Axmedov Atoulllo Ruxmatovich</i>	Sadr Ziya tazkirasida Buxoro adabiy muhitining ijtimoiy-estetik talqini	51
10	<i>Amonova Zilola Qodirovna, Jumayeva Nozima Nurxon qiz</i>	Alisher Navoiyning "Farhod va Shirin" dostonida qalam vastfi	55
11	<i>Latipov Hayot Ramazonovich, Azimova Muhabbat Qobil qiz</i>	Shayx Mahmud Shabustariy – mutasavvuf olim	60
12	<i>Sodiqova Dilorom Tursunovna, Nazarova Umidaxon Tolibjon qiz</i>	Halima Xudoyberdiyeva she'rlari badiiyatiga xos xususiyatlar	63
13	<i>O'roqova Nafosat Yoriyevna, Mustaqimova Madina Mo'minjonovna</i>	Shodmon Sulaymon she'riyatida floristik va faunistik obrazlar talqini	68
14	<i>Rajabov To'xtamurod Abdullayevich, Oltinova Shahnoza Shernazarovna</i>	Xalq dostonlarida ilohiy kuchlarning syujet va kompozitsiyaga ta'siri ("Go'ro'g'lining tug'ilishi" va "Algomish" dostonlari misolida)	73
15	<i>Темирова Дилором Кайумовна</i>	Описание культуры и быта индусов в "Хождение за три моря" Афанасия Никитина: опыт источниковедческого и культурологического прочтения	77
16	<i>Xayrullayeva Kamola Ravshanovna, Xayrullayeva Dilrabo Abdullayevna</i>	Tarixiy-biografik romanlarda boburiy hukmdor Akbarshoh obrazi talqini	80
17	<i>Rajabov To'xtamurod Abdullayevich, To'xtayeva Muxarram Tolibovna</i>	O'zbek adabiyotida milliy xarakter talqini: O'.Hoshimov va Sh.Xolmirzayevning "O'zbeklar" hikoyalari qiyosiy tahlili	84
18	<i>Ibotova Madina Otobek qiz</i>	Ogahiy g'azallarida jon va ruhning metaforik talqini	88
19	<i>Amirova Dilora Karim qiz</i>	"Qalam" termini va uning Alisher Navoiy asarlarida qo'llanilishi	93

*Amonov Shermuxammad Normurotovich,
ToshDO'TAU professori,
filologiya fanlari doktori
(O'zbekiston)*

E-mail: amonovshermuxammad@navoiy-uni.uz

AHMAD TABIBIY RUBOIYLARI

Annotatsiya. Ahmad Tabibiy mumtoz ijodkorlar an'alarini davom ettirib, deyarli barcha janrlarda ijod qilgan. Hatto uning ijodida boshqa shoirlar ijodida kuzatilmaydigan o'ziga xos janr namunalari bor. Bu lirik asarlar asosan shoirning "Munisul-ushshoq" va "Hayrat ul-ushshoq" devonlarida jamlangan. Ahmad Tabibiy asarlaridan ayrim namunalar o'tgan asrda chop ettirilgan. Ularning soni juda oz. Shoir lirik asarlari, umuman, uning butun boshli adabiy merosi shu paytgacha to'liq tadqiq etilgan emas. Ularning joriy imlodagi tabdillari ham to'liq amalga oshirilgani yo'q. Ushbu maqolada Ahmad Tabibiyning turkiy tildagi ruboiylari manbalari, matni va ularning badiiyati haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Ahmad Tabibiy, shoir, devon, "Munisul-ushshoq", "Hayratul-ushshoq", janr, ruboiy, matn.

Аннотация. Ахмад Табиби продолжил традиции классических писателей и творил практически во всех жанрах. В его творчестве встречаются даже уникальные жанровые примеры, не встречающиеся в произведениях других поэтов. Эти лирические произведения собраны главным образом в диванах поэта "Мунису-л-ушшак" и "Хайрату-л-ушшак". Некоторые образцы произведений Ахмада Табиби были опубликованы в прошлом веке. Их количество очень невелико. Лирические произведения поэта, в целом, всё его литературное наследие, до сих пор не были полностью изучены. Их переводы на современный язык не были осуществлены полностью.

В данной статье рассматриваются источники, текст и художественная ценность рубаи Ахмада Табиби на тюркском языке.

Ключевые слова: Ахмад Табиби, поэт, диван, "Мунису-л-ушшак", "Хайрату-л-ушшак", жанр, рубаи, текст.

Abstract. Ahmad Tabibi continued the traditions of classical writers and created in almost all genres. There are even unique genre examples in his work that are not observed in the work of other poets. These lyrical works are mainly collected in the poet's divans "Munisul-ushshoq" and "Khairatu-l-ushshak". Some examples of Ahmad Tabibi's works were published in the last century. Their number is very small. The poet's lyrical works, in general, his entire literary heritage, have not been fully studied to date. Their transformations into the current spelling have not been fully implemented. This article reviews the sources, text, and artistic merit of Ahmad Tabibi's rubaiyats in the Turkic language.

Keywords: Ahmad Tabibi, poet, divan, "Munisul-ushshoq", "Khairatu-l-ushshoq", genre, rubai, text.

Kirish. Ahmad Tabibiy ijodida ruboiy alohida o'ringa ega. Shoir devonlarida ruboiy janriga mansub lirik asarlar salmoqli o'rinni egallaydi. Shuningdek, Tabibiy ruboiylari shoir adabiy-estetik qarashlarining eng mukammal shakllaridan hisoblanadi. Zero, shoir lirik merosining salmoqli qismi ruboiylar hissasiga to'g'ri keladi.

Shoirning turkiy tildagi lirik asarlari jamlangan devonlaridan biri – "Munisul-ushshoq"dir. Ushbu manbaning mukammal qo'lyozmalari O'zbekiston Fanlar akademiyasining Abu Rayhon Beruniy nomidagi Sharqshunoslik instituti fondida 3461, 6226 inventar raqamlari bilan saqlanadi. Bundan tashqari, fondga shoirning turkiy tildagi lirik asarlari mavjud yana bir devoni bo'lib, bu 3460 inventar raqamli qo'lyozma manbadir. Bu manba Tabibiyning "Hayratul-ushshoq" devonidir. Bundan tashqari, Ahmad Tabibiy asarlaridan tarkib topgan ko'plab manbalarni fondga uchratish mumkin. Ular shoirning ayrim asarlari jamlangani bilan yoki ijodkor qalamiga mansub bir necha janrli lirik asarlardan namuna xarakteridagi manbalardir. Yuqorida nomlari qayd etilgan manbalar (3461, 6226, 3460) esa shoir devonlarining to'liq va nisbatan mukammal nusxalari hisoblanadi.

Asosiy qism. Ahmad Tabibiy "Munisul-ushshoq" devonining ikki qo'lyozma nusxasi mavjud. Uning biri 3461 raqami bilan, ikkinchisi esa 6226 ashyo raqami ostida saqlanadi. Bu ikki manba orasidan 6226 raqamlisi o'ta tartibli, muqovalar unvonlangan holda, alohida jadvallar asosida, lirik asarlar qizil

siyohda sarlavhalanib, chiroyli husnixat bilan ko'chirilganidan, uni mukammal nusxa sifatida ko'rsatish mumkin. Biroq bu ikki manba o'zaro qiyosiy tahlil etilganda, ular orasida har jihatdan farqli xususiyatlar mavjudligi ayon bo'ladi. Jumladan, fondagi 6226 ashyo raqamli manbaning 233^a sahifasidan "ruboiyoti Tabibiy" (Tabibiy ruboiylari) boshlanadi. Bu manbadagi ruboiylarning soni 143 tani tashkil etadi. Ushbu manbadagi ruboiylar qizil siyohda raqamlangan bo'lib, ular qo'lyozmaning 245^a -sahifasida tugaydi.

Tabibiyning 3460 inventar raqamli "Hayratu-l-ushshoq" devonida esa ruboiylar soni 202 ta bo'lib, ularning bittasi hoshiyada ko'chirilgan. Bu manbadagi ruboiylar soni 8989 ashyo raqamli toshbosma varianti bilan bir xil, ya'ni "Hayratu-l-ushshoq"ning toshbosma variantida ham 202 ta ruboiy raqamlangan holda bosilgan.

"Munisu-l-ushshoq" devonining 8989 inventar raqamli toshbosma variantini kuzatsak, unda ruboiylar soni 142 tani tashkil etadi. Ayon bo'ladiki, ushbu toshbosma "Munisu-l-ushshoq" devonining 6226 raqamli nusxasi asosida bosilgan. Bu esa 6226 raqamli manba devonning mukammal nusxasi degan yuqoridagi taxminimizni asoslaydi.

Ahmad Tabibiy asarlaridan ayrim namunalar o'tgan asrda chop ettirilgan. Biroq shoir lirik asarlari nashrlarining adadi barmoq bilan sanarli darajada oz. Yana ham aniqroq aytadigan bo'lsak, Tabibiyning hozircha bizga ma'lum bo'lgan, 350 ga yaqin turkiy tildagi ruboiylaridan 20 ga yaqini nashr etilgan [8; 58]. Zero, shoir ijodining salmoqli qismi uning ruboiy janridagi she'rlariga to'g'ri keladi. Shu o'rinda, Tabibiy "Munisu-l-ushshoq" devonidagi ruboiylardan ayrimlarining tabdilini keltirsak:

*Hamd o'lsun ongaki bor qodiri yakto,
Qildi iki harfdin jahonni paydo,
Ne ushbu jahonki o'n sakiz ming olam,
Bil do'zaxi jannat, insu jin, arzi samo.*

*Hamd o'lsun ongaki loyiq arzi samo,
O'lg'ay ne mamnuni erur shohi gado,
Bir kimsaga dahr ichra qilib husn ato,
Bir kimsani qildi anga zori shaydo.*

*Hamdingg'a tilimni doim etgil go'yo,
Shukringg'a dilimni moyil et subhi maso,
Sabrimni fuzun ayla berur chog'i balo,
Taqdiringa hosil et, zamirimda rizo.*

*Tun-kun qilibon yo'riq tafakkur, yo Rab,
Botil sori aylagum tasavvur, yo Rab,
Bu holima ber emdi tag'ayyur, yo Rab,
To hosil etay ajzu takassur, yo Rab.*

*Lutfingni manga ayla farovon, yo Rab,
Kim ishim erur mudom isyon, yo Rab,
Garchi manga jurmdin qutulmoq mushkul,
Lekin Sanga bordur asru oson, yo Rab.*

*Shavq o'tig'a ko'nglum ayla so'zon, yo Rab,
Doim ko'zum et ishq aro giryon, yo Rab,
Borurda adam sorig'a lutfing bila qil
Hamroh manga gavhari iymon, yo Rab.*

*Tokim manga ish jurmarodur, yo Rab,
Ko'nglumga fujur muddaodur, yo Rab,
Qil emdi Tabibiyg'a karam jomi fano,
Kim maqsad onga jomi fanodur, yo Rab.*

*To arz qaror charx soyir, yo Rab,
To olami charx onda zohir, yo Rab,
Shohimni qilib davlati umrini fuzun,
Xushnud anga qil hamisha xotir, yo Rab.*

*Bo'lmish manga ish ro'zi shab isyon, yo Rab,
Etmay dame toat sori javlon, yo Rab,
Emdi chu bo'lur Hashrda holim mushkul,
Bu mushkulim et lutfila oson, yo Rab.*

Ahmad Tabibiy devonlarida har bir janrga oid lirik asarlar berilishida albatta, devon tartib berish qoidalariga muvofiq harflar ketma-ketligiga amal qilingan. Shuningdek, she'rlar mazmuni ham shu tartibda keladi. Ya'ni yuqoridagi ruboiylar "Munisul-ushshoq" devonidagi ilk namunalar bo'lgani uchun ular hamd va na't mazmunidir. Shoir ijodida ham ishq-muhabbat mavzusi yetakchilik qiladi. Biroq Tabibiy lirik asarlarining aksariyati inson kamoloti, jamiyat ravnaqi uchun xizmat qiluvchi kuchli ijtimoiy-falsafiy mazmundagi she'rlardir.

Mumtoz adabiyotimizda badiiyat masalasi hamisha she'r ahlining diqqat markazida bo'lib kelgan. U yoki bu ijodkor salohiyati haqida so'z borganda, uning nimalarni tasvirlaganini emas, asosan, qanday tasvirlaganiga e'tibor qaratilgan.

Ahmad Tabibiy ruboiylari g'oyaviy va badiiy jihatidan puxtaligi bilan ham ajralib turadi. Shoir ruboiylarida voqelikni sodda va ravon uslubda ifodalaydi. Shu sababli uning she'rlarini o'qigan o'quvchi shoir hissiyatlarini aniq va chuqurroq anglagan holda ulardan kuchli ta'sirlanadi. Bu ta'sirlanish, tabiiy, ijodkor she'riy mahoratining yuksakligi bilan belgilanadi. Tabibiy voqelikni o'ziga xos betakror talqin qilishga harakat qiladi.

Muhokama va natijalar. Shoirming ijodkorligini u yashagan davrning o'zi belgilab beradi. U Tabibiyga yangi mavzu, o'ziga xos g'oyaviy mazmun va shunga yarasha ifoda shakllarini tanlash imkoniyatini yaratgan. Uning ijodi, xususan, she'riyati Sharq klassiklari an'analari va boy xalq og'zaki ijodining zaminida vujudga kelgan. Ijodkorning she'riy mahoratiga diqqat qilinsa, uning an'anviy poetik vositalardan mohirlik bilan foydalangani namoyon bo'ladi. Shoir qalamining o'tkirligi she'rlarining mazmunan boy va shaklan go'zal mutanosiblikda ta'min etilganida yanada yorqinroq ko'rinadi.

Ma'lumki, ijodkorlarning mahorati, salohiyati, uning nimani emas, balki qanday tasvirlashiga bog'liq. Shunga ko'ra, Tabibiy ham o'z ruboiylarini ijod etishda badiiy san'atlardan unumli va mohirona foydalangan. Shoir ruboiylarida istifoda etilgan tazod, husni taxallus, tarse', tashbih, ruju', muvozana, nido, amr va nahiy, talmeh kabilar ana shular jumlasidandir.

Tazod. Shoir she'riyatida eng ko'p qo'llanilgan san'atlardan biri tazod san'atidir. Bu san'at mumtoz adabiyotda ancha keng qo'llanadigan san'atlardan biri hisoblanib, uning turlicha nomlari mavjud. Bu san'atda odatda, ma'no jihatidan, ba'zan shakl jihatidan zid ma'noli so'zlar misra yoki baytlarda ma'lum maqsad yuzasidan keltiriladi. San'atlarning bunday turi haqida "Badoyi us-sanoyi" asarining muallifi Atoulloh Husayniy "... lafziy va ma'naviy go'zalliklar" deb ta'riflansa, Yoqubjon Ishoqov ularni "mushtarak san'atlar" atamasi sifatida qo'llaydi. Tabibiyning bir ruboiysi quyidagicha:

*Lutfingni manga aylar farovon, yo Rab,
Kim ishim erur mudom isyon, yo Rab,
Garchi manga jurmdin qutulmoq mushkul,
Lekin Sanga bordur asru oson, yo Rab.*

Mazkur ruboiyda *mushkul* va *oson* so'zlari tazod san'atini hosil qilgan. Ushbu ruboiy Ollohga munajat tarzida yozilgan bo'lib, yagona Olloh lutfi bilan hayotning farovon bo'lishligi va har mushkulotni marhamati ila osonlatuvchi Zotga ta'rif berilgan. Shoir ijodidan bunday misollarni yuzlab keltirish mumkin.

Husni taxallus. Bu san'atni bade'shunoslar "*baroati taxallus*" deb ham atashadi. Ma'lumki, odatda taxallus qo'llash g'azal janriga xos bo'lib, ko'pincha shoir g'azalning so'nggi baytida taxallusni keltiradi. Demak, birinchidan, taxallus o'quvchiga asar muallifini tanishtirsa, ikkinchidan, asarning tugallanishiga ishoradir. Shoirlar g'azaldan tashqari boshqa she'riy janrlarda ham o'z taxalluslarini qo'llaydilar. Jumladan, Boburning ruboiylari bunga yorqin misol bo'la oladi. O'z salafining an'analari davom qildirgan Tabibiy

ijodida ham ana shu hodisani ko'rish mumkin. Tabiibiyning quyidagi ruboiysida *husni taxallus* san'atini ko'rish mumkin:

*Tokim manga ish jurmarodur, yo Rab,
Ko'nglumga fujur maddaodur, yo Rab,
Qil emdi Tabiibiyg'a karam jomi fano,
Kim maqsad onga jomi fanodur, yo Rab.*

Yoki

*Har kimsaki ollida habibi yo'qdur,
Tong yo'qkim oning sabri shikebi yo'qdur,
Kim dardi firoqq'a bajuz vasli nigor
Qilg'uchi muolaja Tabibi yo'qdur.*

Tarse' Lafziy san'atlar sirasiga kiruvchi bu san'atning lug'aviy ma'nosi, ipga dur tuzish demakdir. Tabiibiy she'rlarida tez-tez tarse' san'atining ajoyib namunalarini ham ko'zga tashlanib turadi. Bu san'at qoidasiga ko'ra, vazndosh va qoffiyadosh so'z va iboralar hamohanglikda keladi. Tabiibiy tovush takrori bilan she'rdagi mazmun uyg'unligini chuqur ifodalashga harakat qiladi. Masalan:

*Keldi hamul oshubi jahon bazmim aro,
Husnini bu tun qildi ayon bazmim aro,
Odob ila izhori takallum qilg'och,
Yetdi tarabu fayzi chunon bazmim aro.*

Yoki

*Tokay yurayin hajr aro faryod aylab,
Kel kulbama emdi xotirim shod aylab,
Tutg'il manga o'z ilking ila bir sog'ar,
Ko'nglumni alam qaydidin ozod aylab.*

Yoki

*To dahr aro table husn cholding, ey sho'x,
Ishqing o'lmayin boshima solding, ey sho'x,
Alqissa, qilib javru jafo behaddi son,
Ishq ichra mani qonima qolding, ey sho'x.*

Tashbeh. Tabiibiy she'riyatida muhim o'rin tutgan san'atlardan yana biri tashbehdir. Bu san'atning asosiy xususiyati shundaki, biror narsa yoki hodisaning xususiyatini boshqa shunga o'xshash narsa yoki voqea xususiyatlariga o'xshatib tasvirlashdir. Bu san'at orqali shoir o'zining boy tafakkur olamini namoyish qilibgina qolmay, tasvirlanayotgan obraz, voqea va hodisalarning sifat darajasini ravshanlashtirishga xizmat qiladi. Shunday misollardan biri tubandagicha:

*Qilg'on mani oshufta bu dilbarlardur,
Jonimni yoqarg'a nozparvarlardur,
Shom ila saboh aylagan holimni xarob,
Jallodi sitamkor sumanbarlardur.*

Shoir bu o'rinda yorni jallodga o'xshatmoqda. Tashbeh san'ati haqiqiy va majoziy tashbehlarga bo'linadi. Agar o'xshatish uchun aniq hayotiy buyumlar tanlansa, majoziy tashbeh hisoblanadi. Yuqorida qayd etilgan ruboiyda haqiqiy tashbeh qo'llangan. Tabiiyki, bu xildagi san'at vositalarining Tabiibiy she'rlarida mahorat bilan qo'llanilishi uning butun ijodiga o'ziga xoslik baxsh etgan.

Ruju' Arabcha "qaytish", degan ma'noni anglatadi. Bu she'riy san'atda shoir oldingi ifodalagan fikri, qo'llagan badiiy tasviriy vositasidan qaytib, keying misra yoki baytda unga qaraganda kuchliroq fikr, ifoda keltiradi yoki oldingi fikrni aniqlashtirib, to'ldiradi:

*Uldamki mayi ishqg'a jom ayladilar,
G'am durdasi bila tabxkom ayladilar,
Yo'q yo'qki, jahon g'amlarini sar to po
Jam' aylabon anga "ishq" nom ayladilar.*

Shoir birinchi misrada qo'llagan tasvirdan qaytib, undan ham kuchli bir tasvir qo'llaydi. Ikkinchi misra birinchi misraga nisbatan ancha ta'sirchan. Mazkur ruboiy nafaqat badiiy jihatdan, balki mazmunan ham teran ekanini ta'kidlash lozim.

Muvozana. Vazn (o'lchov) jihatdan tengdoshlik ma'nosini ifodalaydi. Bu she'riy san'atda bayt misralaridagi barcha so'zlar vazn-o'lchov jihatidan teng bo'lishi nazarda tutiladi:

*Faryodki, charx ko'p jafo qildi manga,
Dildor na bir lahza vafo qildi manga,
Alqissa bu iki mehnati g'am ichra,
Jon ila dilifgor yo qildi manga.*

Nido. She'riy san'atdagi bu usulda lirik qahramonning boshqa shaxslarga, narsalarga xitob qilishi, ularga murojaat qilishi orqali o'zining ichki kechinmalari, tuyg'ulari, tilak va mulohazalarini bayon qilishi nazarda tutiladi. Bu hol asardagi obrazlarning ma'naviy qiyofalarini ta'sirchan ifodalashga xizmat qiladi. Tabiiy bu usuldan ruboiylarida ancha samarali foydalangan. Jumladan:

*Yo Rab, man mahzunni dilin shodon et,
Har mushkul ishim lufing ila oson et,
Lufingga esa munosib jurm ahli,
Man xastag'a ko'pdin ko'p oni ehson et.*

Yoki

*Loyiqdur hamul zotig'a nat'u salovat,
Kim sunnati kelmishdur oning favzi najot,
Yo Rab, manga ham shifoatin ayla nasib,
Berarda bo'lur ul kunikim jam'omot, –
kabi ruboiylarida Ollohga iltijo qilsa,
Ey sho'x, manga dame karam izhor et,
Kulbamg'a kelib behishtdek gulzor et,
Gar istar esang Tangridin umri jovid,
Ushshoqg'a tarki sitamu ozor et.*

Yoki

*Ey dilbar, g'ilmon nasabu hur najod,
Kimga qiluram ishq aro ilkingdin dod,
Kim furqating ichra aylabon man zorni,
Ag'yorni vasling mayidin qilding shod – kabi ruboiylarida mahjubaga murojaat qiladi.*

Shuningdek, do'stga, soqiyga, mutribga bag'ishlangan nidolari g'oyatda jozibador.

Amr va nahiy. "Buyurish va man' qilish" ma'nosini ifodalovchi bu usulda kimgadir, nimagadir buyurish yoki biror narsadan qaytarish tarzida o'z ichki kechinmalarini bayon qilish nazarda tutiladi. Quyidagi ruboiyga nazari e'tibor e'tibor qilaylik:

*Keltur manga ey soqiy, xushku sog'ar,
Kim maqsadim o'ldi no'sh, xushbu sog'ar,
Man tulkuni sher qil, berib sog'arkim,
Sher o'lg'usidir, gar ichsa tulku sog'ar.*

Yoki

*Soqiy, mayni tut, bazm aro istar qadah,
Kim yaxshidur, ichsa oshiqi zor qadah,
Bu damki, mani g'am sipahi o'lturadur,
Tutg'ay manga har kim esa g'amxor qadah.*

Tabiiy yuqoridagi ruboiylarida lirik qahramonning ijobiy istagini aks ettirgan.

Talmeh. Talmeh ("nazar solmoq") she'r yoki nasrda mashhur tarixiy voqealar, afsonalar, adabiy asarlar yoki maqollarga ishora qilmoq san'atidir.

*Bo'lmish manga ish ro'zi shab isyon, yo Rab,
Etmay dame toat sori javlon, yo Rab,
Emdi chu bo'lur Hashrda holim mushkul,
Bu mushkulim et lutf ila oson, yo Rab.*

Ushbu ruboiyda Hashr so'zi orqali talmeh san'ati qo'llanilgan bo'lib, Hashr Qur'onning 59-surasi bo'lib, arabcha nomining ma'nosi jamlab surgun qilish deganidir.

Ey la'li labing qand ila shakkardin laziz,

*Ne qandu shakkarki obi Kavсарdin laziz,
Olam aro shirin ko'б, lekin yo'qdur
Tutg'on manga san lutf ila sog'ardin laziz.*

Bu yerda Kavсар so'zi talmeh san'atini yuzaga keltirgan. Tabiiy bu ruboiysida yorning labini Kavсарga qiyoslab, talmeh san'atidan foydalangan.

Xulosa. O'zbek adabiyoti tarixida bir necha she'riy devon tartib bergan shoirlar u qadar ko'p emas. Hazrat Alisher Navoiydan so'ng eng ko'p devon tuzgan ijodkor – Ahmad Tabiiy hisoblanadi. Shoir besh she'riy devon tartib bergan bo'lib, ulardan uchta turkiy, ikkita fors-tojik tilida tuzilgan.

Ahmad Tabiiy merosi janr va shakllariga ko'ra ham, badiiyatiga ko'ra ham keng qamrovli bo'lib, bunday asarlar tahqiqi adabiyotshunosligimizni yangi ilmiy xulosalar bilan boyitadi.

ADABIYOTLAR:

1. Qo'lyozma. ديوان طيبی O'zR FASHI Asosiy fond. Inv. №6226.
2. Qo'lyozma. ديوان طيبی O'zR FASHI Asosiy fond. Inv. №3460.
3. Qo'lyozma. ديوان طيبی Ozarbayjon Milliy Fanlar akademiyasi qo'lyozmalar instituti fondi. Inv. №C-767.
4. Qo'lyozma. ديوان طيبی O'zR FASHI Asosiy fond. Inv. №3461.
5. Qo'lyozma. ديوان طيبی O'zR FASHI Asosiy fond. Inv. №654.
6. Toshbosma. ديوان طيبی. "Ichan qal'a" davlat muzey-qo'riqxonasi fondi. Inv. № 5884/3.
7. Amonov Sh. Ahmad Tabiiy turkiy devonlari qo'lyozmalarining qiyosiy-matniy tadqiqi. – Toshkent: Bookmany print, 2023. – 258 b.
8. Табиий. Танланган асарлар (Нашрга тайёрловчи – Фатхулла Ғанихўжаев). – Тошкент: Бадий адабиёт, 1968. – 314 б.
9. Ғанихўжаев Ф. Аҳмад Табиий (хаёти ва ижоди). – Тошкент: Фан, 1978. – 120 б.